

# In de buurt

Participatie van migranten bij buurtbeheer



## Inhoud

Bloemhof en Hillesluis; <b>Het project Filiz</b>	3
De start van het project	3
Bloemhofplein	4
Zwederbinnenterrein	7
Pantserklosplein	7
Wapenstraat	8
Ondersteuning van moskee- en zelforganisaties	8
Wat opvalt bij het project Filiz	9
Het Oude Noorden; <b>Het Johan Ida-project</b>	11
De aanpak	11
Portiekgesprekken	12
Het vervolg	13
Nieuwe aanpak	15
Wat opvalt bij het Johan Ida-project	15
<b>Wat van belang is voor participatie</b>	17
Participatie is voor bewoners geen doel op zich	17
Soorten participatie onderscheiden en weten waarop je inzet	17
Orzaken van achterblijvende participatie van migranten	
niet generaliseren, maar erop inspelen met maatwerk	19
Hoe participatie onder migranten te bevorderen	19
<b>Wat van belang is voor integratie</b>	21
Integratie benaderen als emancipatieproces	21
Integratie vereist bestrijding van samenlevingsproblemen	22
Onderken op tijd de noodzaak voor actie	22

## Voorwoord

Bewoners activeren is een belangrijk instrument om problemen in de woonomgeving te lijf te gaan. Het laat zien dat mensen zelf meer greep op hun omgeving (en hun eigen leven) kunnen krijgen. En dat herstelt het zelfvertrouwen, en heeft een 'emanciperende' werking.

Het ligt dan ook voor de hand om dit instrument van activering en het werken aan de oplossing van problemen ook in te zetten als er sprake is van botsende belangen tussen bevolkingsgroepen ("samenvlengsproblemen").

Tegelijkertijd is zichtbaar dat de activering van migranten niet altijd het gewenste resultaat heeft, en dat participatie vanuit deze groepen bij het buurtbeheer achterblijft.

De achterblijvende participatie van migranten is voor het Rio en het Projectbureau Sociale Vernieuwing aanleiding geweest om uit te laten zoeken welke factoren een rol spelen bij die participatie en hoe deze kan worden bevorderd.

Aan de hand van een tweetal Rotterdamse praktijkvoorbeelden wordt dit nagegaan. In beide situaties is sprake van samenlevingsproblemen tussen bevolkingsgroepen en heeft het (migrant)opbouwwerk zich ingezet om via activering die problemen te lijf te gaan.

In deze uitgave van Opbouwwerk-in-uitvoering worden deze twee praktijksituaties beschreven, waaruit enkele conclusies worden getrokken. Daarna wordt mede aan de hand van literatuur en ervaringen van elders wat verder ingegaan op participatie en integratie in relatie tot samenlevingsproblemen in de buurt.

Dank ben ik verschuldigd aan Hugo Mulder en Anne van Veenen van het Rio voor hun medewerking. En aan de mensen die mij uitgebreid te woord hebben gestaan, waaronder Angelina Adam, Müslüm Çelik, Fevzi Karaca, Mpho Ntoane en Hetty Zeegers.

Peter W. Voogt



# Bloemhof en Hillesluis

# Het Projekt Filiz

In Bloemhof en Hillesluis is bijna 35% van de bevolking van niet-Nederlandse afkomst. De Turken vormen in beide buurten met ongeveer 20% de grootste groep. De Marokkanen volgen op afstand met achtereenvolgens 5% en 8%.

De werkloosheid uitgedrukt in bevolking tussen 15 en 65 jaar bedraagt voor de Nederlanders circa 15% in beide buurten. Voor Turken en Marokkanen is dat percentage bijna twee keer zo hoog, waarbij de Marokkanen in Bloemhof met circa 33% het meest ongunstige cijfer laten zien.

Het kindertal (0-14 jarigen) is bij de Nederlanders circa 17%, terwijl dat bij de andere twee bevolkingsgroepen het dubbele percentage is.

## De start van het Projekt Filiz

De Oleanderbuurt in Bloemhof, met in overwegende mate Turkse bewoners, stond op de nominatie te worden gesloopt. Onderzoek wees uit dat de homogene Turkse bevolkingssamenstelling zoals die was ontstaan, door niemand werd gewenst. Het bouwen voor de buurt (=zittende bewoners) maakte plaats voor streven naar een kleurrijke samenleving, hetgeen in de keuze voor de te bouwen woningtypen tot uiting moest komen.

Turkse bewoners die kozen voor nieuwbouw en hogere huur, maakten tegelijkertijd een nog veel essentiëller keus. Goedkoop wonen en sparen was doorgaans gekoppeld aan de gedachte om ooit terug te keren naar het eigen land. Meer huur betalen voor een ruimere woning betekende loslaten van het terugkeerperspectief en investeren in de toekomst hier. Men rea-

liseerde zich ook dat wonen in een gemengde wijk beter was voor het opgroeien van de kinderen die een positie in de Nederlandse samenleving moeten verwerven.

Slopen van de Oleanderbuurt betekende dus een forse ingreep in de woonbeleving en het sociale netwerk van de bewoners. De reden waarom het onderzoek sprak van de noodzaak om tegelijkertijd een proces van samenlevingsopbouw te starten met aandacht voor categoriale aanpak! Dit proces moet tot na de stadsvernieuwing voortduren, totdat een goede beheersituatie was ontstaan.

Voorts was uit het onderzoek gebleken dat de wijkoriëntatie van bewonersorganisaties niet aansluit bij de leefwereld van migranten. Deze zijn georiënteerd op eigen netwerken met een bovenwijs karakter, waarbij de eigen voorzieningen (koffiehuis, slager, e.d.) belangrijke herkenningspunten zijn. De inzet van migrantenwerkers vanuit de bewonersorganisaties stond derhalve op gespannen voet met wat onder migranten als 'betekenisvolle buurt' werd ervaren.

Daarnaast zorgde de verplaatsing van een grote groep Turkse bewoners naar de omliggende gebieden voor de nodige spanningen. Een groep van 20 tot 60 verontruste Nederlanders rond het Bloemhofplein, niet eerder actief in de buurt, eiste dat 'het wegjagen van Hollanders ten gunste van buitenlanders diende te stoppen'.

In deze situatie constateerde het Rio dat het migrantenopbouwwerk onvoldoende uit de verf was gekomen. Men stuurde aan op een apart project voor

de onderbrenging van het migrantenopbouwwerk; dus een meer categoriale aanpak. Dit in tegenstelling tot de situatie tot dan toe waarbij de migrantenwerkers bij de bewonersorganisaties waren ondergebracht.

In september 1990 kon het Projekt Filiz van start gaan (Filiz is Turks voor 'loot'=jong takje). Het team bestond uit drie Turkse migrantenopbouwwerkers (w.o. één vrouw) en een coördinerende Nederlandse opbouwerkster. Er was een stuurgroep ingesteld vanuit de Bewonersorganisatie Bloemhof (BOB), de Bewonersorganisatie Hillesluis (BOH) en het Rio.

Filiz zou min of meer zelfstandig werken op basis van heldere werk- en ondersteuningsvragen vanuit de bewonersorganisaties.

De opdracht was om contacten op te bouwen met Turkse bewoners om hun invloed op stadsvernieuwing, buurtbeheer en welzijn te vergroten. Het werkterrein van het project concentreert zich op de Oleanderbuurt in Bloemhof en de Slaghekbuurt in Hillesluis.

Het werk van Filiz wordt beschreven aan de hand van vier projectonderdelen, twee in Bloemhof en twee in Hillesluis; voorts komt de ondersteuning van moskee- en zelforganisaties aan bod. ( De beschreven projecten vormen een selectie van de activiteiten waarbij Filiz is betrokken. Daarnaast zijn allerlei nog andere activiteiten ontsplooid gericht op bestrijding van de samenlevingsproblemen in deze buurten, ook zonder dat Filiz daarbij betrokken is geweest. Zo is er in de tweede helft van 1992 op initiatief van wijkagenten een overleg gestart om de overlast (criminaliteit) van Marokkaanse jongeren in Bloemhof en Hillesluis

tegen te gaan. Het stedelijk Project Marokkaanse Jongeren sluit hierop aan.)

### Bloemhofplein

Door de herhuisvesting van o.a. Turkse gezinnen uit de stadsvernieuwingsbuurt Oleander naar Bloemhofplein en omgeving, ontstonden hier spanningen tussen autochtone en allochtone bewonersgroepen. Nederlandse buurtbewoners waren bang overspoeld te worden door migranten. Men eiste een 'blanke' buurtvergadering. De bewonersorganisatie ging hier niet op in. Want als je in een gespannen situatie de ene groep over de andere laat praten, wordt alle opgestapelde onvrede gespuid en is het hek van de dam. In plaats daarvan werd een traject uitgezet om de opgestapelde onvrede uit een te rafelen en de afzonderlijke problemen met een verscherpt buurtbeheer aan te pakken. Gekozen werd voor kleinschaliger probleemgerichte bijeenkomsten, per portiek, blok of straat. BOB, GWR en wijkagent werkten hiertoe samen. Het blok met de meeste klachten werd als eerste met deze aanpak benaderd. Het stelde de verontrusten niet tevreden, en ze bleven zich roeren. Vervolgens werd voorgesteld om delegaties van beide kampen rond de tafel te zetten onder leiding van een onafhankelijke Rio-consulent. Het voorstel werd aanvaard, en

de weliswaar moeizame bijeenkomst leidde tot een aantal werkafspraken. Men raakte overtuigd van de noodzaak om het beheer te versterken en men was bereid om die oplossing enig krediet te geven. Escalerende eisen werden ingeruimd voor afspraken omtrent tussentijdse evaluaties.

Bij de afzonderlijke problemen ging het feitelijk om overlast. De toestroom van Turkse gezinnen met veel kinderen verhoogde de druk op het gebruik van de buitenruimte. Grote gezinnen waren in bovenwoningen terecht gekomen, terwijl daar beneden oudere Nederlandse bewoners zaten. Geluidsoverlast en het gedrag van spelende kinderen, zoals vernielingen aan tuinen, zorgden voor allerlei irritaties. Vervuiling en het sleutelen aan auto's bleek ook een bron van ergernis. Daar het vooral om Turkse gezinnen ging met veel kinderen en oudere bewoners van Nederlandse afkomst, kreeg de ergernis al gauw het karakter van etnische tegenstellingen. In sommige gevallen oplopend tot conflicten waaraan de politie te pas moest komen.

De projectgroep stadsvernieuwing Bloemhof besloot een onderzoek onder de bewoners te laten houden. Het onderzoek 'Kan de buurt het hebben' beveelt aan de overlastgevende situaties te bestrijden, door gezamenlijke schoonmaakacties te bevorderen,

speelvoorzieningen te plaatsen, zorgvuldige inrichting van de buitenruimte te kiezen en door geluids-isolatie van woningen. Voorts om bij herhuisvesting te letten op menging qua gezinsgrootte en homogenisering te vermijden. En de herhuisvesting vanuit de Oleanderbuurt zou niet alleen binnen de wijkgrenzen van Bloemhof gerealiseerd moeten worden.

Verder wordt voorgesteld het op gang brengen van een discussie met de bevolking voor het ontwikkelen van een buurtvisie en het ontzenuwen van speculaties omtrent verdere 'invasie van allochtonen'.

Het rapport constateerde dat weliswaar voor de Oleanderbuurt het concept van de heterogene buurt was ontwikkeld. Maar dat door de verplaatsing ook de overwegend Nederlandse Bloemhofpleinbuurt een heterogene buurt zou gaan worden, was niet aan de bewoners van deze buurt overgebracht.

In samenwerking tussen BOB en de projectgroep stadsvernieuwing is vervolgens een plan van aanpak opgesteld. Voor de presentatie ervan naar de bewoners wordt gekozen voor een campagne van huisbezoeken. Men kan dan gelijk spreken over verdere klachten en de oplossingen die men ziet.

De huisbezoeken werden uitgevoerd door medewerkers van BOB, van het Oude Wijkenpastoraat en Filiz. Filiz benaderde de Turkse huisgezinnen. Via de corporaties kreeg men alle adressen, waaruit op naam de Turkse gezinnen werden geselecteerd. Twee dagen van te voren werd het plan van aanpak met een begeleidende brief in de bus gestopt; beide in het Turks vertaald. Als men afwezig was tijdens het eerst bezochte overdag werd een brief achtergelaten met een aankondiging voor 's avonds. Enkele Turkse vrouwen gaven aan dat men terug moest komen als hun man aanwezig was. Niet altijd vanwege het niet willen praten met een vreemde man, soms ook omdat men vond dat hun man er meer vanaf wist. Voorafgaand aan de huisbezoeken was onderling geoefend in

### Overlast en etniciteit

Kinderen van grote gezinnen in kleine bovenwoningen zijn genoodzaakt veel buiten te spelen. Van oudsher is dat verschijnsel in arbeiderswijken te zien geweest. Als kinderen lastig werden, was er vaak wel een oudere die dat zag en corrigerend optrad. Omdat men elkaar kende, sprak men andermans kinderen net zo makkelijk aan als de eigen.

Als het voornamelijk migranten zijn met veel kinderen, wordt aan overlast door deze kinderen al gauw een etnisch tintje gegeven; zeker als het vooral Nederlandse bewoners zijn, die last hebben van de spelende kinderen. De overlast zelf heeft echter niets met cultuur of etniciteit te maken. Hooguit het feit dat de andere er minder makkelijk op aan wordt gesproken, omdat er een taalbarrière is. Maar het gebrek aan onderlinge contacten zoals die er vroeger waren, maakt sowieso dat de ander minder snel wordt aangesproken. Daardoor lopen de ergernissen intussen wel op. Het is dus zaak om mensen een steuntje in de rug te geven om elkaar rechtstreeks aan te spreken op ergernissen.

Is er sprake van etnische groepstegenstellingen dan wordt overlast aangegrepen om de negatieve beeldvorming aan op te hangen. Het ene gezin dat de kinderen tot 's avonds laat de straat opstuurt en waarvan de kinderen bij gebrek aan controle zich steeds vervelender gaan gedragen, wordt dan opeens als exemplarisch voor een gehele etnische bevolkingsgroep gezien.



het houden van gesprekken. De medewerkers leerden van te voren welke vragen te stellen, opdat deze in een spontaan gesprek aan bod zouden kunnen komen, in plaats van zichtbaar een vragenlijst af te werken. Op basis van het gesprek werden de vragenformulieren door de medewerkers zelf ingevuld.

Met de coördinator die verantwoordelijk was voor het beheer was afgesproken dat wekelijks de formulieren zouden worden besproken en klachten zo veel mogelijk direct zouden worden verholpen.

De huisbezoeken waren vooreerst gericht op de woningen van de corporaties. In vier weken tijd (medio 1992) zijn 193 gesprekken gevoerd, waarvan 16 met Marokkaanse huishoudens en 57 met Turkse, deze laatste door Filiz. In totaal werd circa 90% van de huishoudens bereikt.

De bewoners waren graag bereid aan het gesprek mee te werken. Men kreeg de indruk dat er eindelijk geluis-

terd werd. Een groot aantal wilde zich ook wel inzetten voor de buurt. Het plan van aanpak bleek nauwelijks te zijn gelezen.

Een belangrijk signaal was dat bewoners, ongeacht nationaliteit, vonden dat er niet veel allochtone gezinnen en grote gezinshuishoudens meer bij mochten komen. De Nederlanders vreesden een verder uiteenvallen van sociale netwerken en dat men zich niet meer thuis zou voelen in de buurt. De allochtonen waren bevreesd voor toenemende discriminatie en verslechterende verhoudingen tussen de bevolkingsgroepen.

Het niet kunnen communiceren met elkaar wordt als hinderlijk ervaren. Maar ook bleek dat in enkele straten met hoofdzakelijk allochtonen er desondanks onderling ook weinig contact was.

Voorts vond men dat het gemeentelijk reinigingsbedrijf (Roteb) slecht werkte en het Gemeentelijk Woningbedrijf Rotterdam (GWR) amper op klachten reageerde.

Als vervolg op de campagne zijn diver-

se projecten opgezet, zoals het inrichten van een sleutelwerkplaats om overlast op straat te vermijden, het organiseren van een informatiedag voor jonge Turkse en Marokkaanse vrouwen (Filiz samen met het sociaal cultureel werk en het Ambulant Jongerenwerk), het opstellen van een speelruimteplan voor de wijk en het Straatoog-project. Het straatoogproject houdt in dat straatcontactpersonen worden aangewezen die vernielingen en vervuiling signaleren en deze doorgeven aan gemeentelijke diensten. Ook signaleren ze vormen van overlast die in het maandelijks overleg van de contactpersonen wordt besproken. De begeleidende beroepskracht zorgt voor het verder brengen van deze signalen, naar bijvoorbeeld het Wijk Overleg Beheer. Er zijn voorzieningen getroffen opdat Turkse bewoners die geen Nederlands spreken ook als straatcontactpersoon kunnen fungeren. Zoals een wijksteunpunt waar een Turks sprekende stagiair aanwezig is, een in het Turks vertaalde informatiemap en begeleiding door Filiz.



De aanbeveling uit het rapport 'Kan de buurt het hebben' om bij herhuisvesting te letten op menging qua gezinsgrootte en homogenisering te vermijden, heeft niet tot zichtbare koerswijzigingen geleid. Als reden wordt aangevoerd dat de grote vraag om herhuisvesting geen ruimte laat om daarmee rekening te houden.

### Zwederbinnenterrein

Bij de oplevering van woningen in het Zwederblok is Filiz betrokken geweest. Het blok heeft een semi-openbaar binnenterrein. Met omwonenden is gesproken over mogelijke inrichting. Daarvoor is het nodige voorwerk verricht, zoals het organiseren van een fototentoonstelling met voorbeelden van mogelijke inrichting. Voorts is een architect ingehuurd die in overleg met een groep van 10 Turkse vrouwen een ontwerp voor de inrichting heeft gemaakt. Op het binnenterrein komt een thee-ontmoetingshuisje en speeltoestellen voor kleine kinderen. De groep Turkse vrouwen zal na de inrichting voor het beheer zorgen, voorzover het om het praktisch gebruik gaat. De groep wordt ondersteund door de vrouwelijke migrantenwerker van Filiz en een van de BOB. De bedoeling is om een vereniging op te zetten met omwonenden en deze beheergroep.

Het proces verloopt lange tijd moeizaam. Zo zijn er tegenstellingen tussen vrouwen met een verschillende geloofsachtergrond. Zo ook is er verschil van opvatting over het gebruik van de ontmoetingsruimte voor geloofsactiviteiten. Eén vrouw is afgevallen omdat ze geen betaling zou krijgen voor te verrichten werkzaamheden. Andere vrouwen lijken amper geïnteresseerd. En op schriftelijke uitnodigingen wordt niet gereageerd.

Het blijkt dat voor deze groep vrouwen een aantal zaken minder vanzelfsprekend is dan je zou verwachten, zoals vergaderen en het verschijnsel van vrijwilligerswerk. In zo'n situatie is extra aandacht nodig om de mensen zover te krijgen.

Omdat de experimentperiode van Filiz medio 1993 ten einde zou lopen, is

aangestuurd op overdracht van de begeleiding. Er is een aparte begeleidingsgroep ingesteld waarin BOB, het Wijk Overleg Beheer en het sociaal cultureel werk zijn vertegenwoordigd. De laatste omdat er een programma van activiteiten op het binnenterrein moet worden ontwikkeld. De begeleidingsgroep zorgt ook voor de externe contacten, en zet zich bijvoorbeeld in voor het verwerven van een toezichthouder voor het binnenterrein.

Nadat de inrichting gereed is gekomen raakten de Turkse vrouwen weer gemotiveerd. Het Projekt Filiz is inmiddels met een jaar verlengd; de begeleiding van de vrouwen is eveneens voortgezet.

### Pantserklosplein

Bij de stadsvernieuwing in de Slaghékbuurt besloot men meer speel- en groenruimte te creëren door het slopen van een woonblok tussen de Pantser- en de Klosstraat. Mei '91 werd het terrein voorlopig ingericht met paden, bankjes en gras, en het Pantserklosplein was geboren. Definitieve inrichting zou moeten wachten tot na afronding van de woningbouwprojecten in de directe omgeving ('95). Vanuit de buurt werd aangedrongen, vooral door Turkse moeders, op een speelplein voor de jeugd. Een aantal omwonenden wilde zich inzetten voor een buurtschapsgroep.

De BOH nam het initiatief om geld voor inrichting van het plein te vragen aan de projectorganisatie stadsvernieuwing, op basis van een plan voor zelfwerkzaamheid. Men veronderstelde dat zelfwerkzaamheid de contacten tussen bewoners van uiteenlopende culturen zou bevorderen. Voorts zou men zich meer verantwoordelijk gaan voelen voor het plein, dat men immers zelf heeft aangelegd. En de lagere kosten door eigen inzet zouden de kans op honorering van het plan vergroten. Dat gebeurde dan ook.

Omdat veel omwonenden van Turkse afkomst waren, werd Filiz ingeschakeld. Ook jongeren dienden zich actief aan. Daarom werd tevens het Ambulant Jongerenwerk als mede-project

ontwikkelaar erbij gehaald. De inzet van de drie organisaties was:

- 1 het gezamenlijk inrichten van het plein
  - 2 het opzetten van een beheergroep uit omwonenden en gebruikers
  - 3 het ontwikkelen van activiteiten op het plein voor verschillende groepen
- De BOH maakte een inrichtingsvoorstel vanuit de verschillende leeftijds-groepen van gebruikers.

Bekend was dat in de omgeving traditionele Turkse vrouwen woonden en men belegde daarom eerst alleen voor de vrouwen een bijeenkomst om het inrichtingsvoorstel te bespreken. De uitnodiging (folder met vertaling) had geen effect.

Met behulp van de relaties die een Turkse volkshuisvestings-medewerker van de bewonersorganisatie tijdens de stadsvernieuwing had opgebouwd, zijn toen Turkse vrouwen persoonlijk benaderd door Filiz. Afgesproken werd dat voor deze groep vrouwen die alleen Turks spraken en deels analfabeet waren aparte bijeenkomsten belegd zouden worden. De vrouwelijke medewerker van Filiz gaf ondersteuning en trad op als contactpersoon. Daarnaast werd overlegd met een groep bestaande uit Nederlandse mannen, Turkse jongens en een aantal moeders uit de buurt.

De groep Turkse vrouwen had allerlei ideeën over de inrichting van het plein. Zo wilde men voorkomen dat kleine kinderen zo de straat op konden rennen. En de vrouwen wilden voor hen zelf een rustig plekje waar ze tijdens het spelen van hun kinderen 'onbespied' zouden kunnen zitten, en zonder een bal tegen het hoofd te krijgen. Het kostte de nodige moeite om geaccepteerd te krijgen dat niet alle verderen wensen betaalbaar waren. Het uiteindelijke plan omvatte een sportveld, een speelgelegenheid en een rustige zithoek.

Inmiddels was gebleken dat een aantal overlast gevende toestanden in de directe omgeving verholpen moesten worden, wilde men het plein met plezier kunnen gebruiken. De BOH kaartte deze zaken aan bij de GWR, met als drukmiddel dat er inmiddels geld

voor de inrichting van het plein was gekomen. De noodzakelijke maatregelen werden getroffen.

Het plein is op een aantal zaterdagen ingericht. De jongeren en mannen, ondersteund door twee medewerkers van de dienst Recreatie Rotterdam, verrichten het werk; spontaan bijgestaan door enkele omwonenden. De Turkse vrouwen zorgden voor (Turks) eten en drinken, contacten met de mannen werden vermeden.

Na het aanbrengen van de eerste voorzieningen ontstond er al een grote druk op het gebruik. Dit ging met spanningen gepaard en opmerkingen als 'Het plein is er niet alleen voor de Turken'. Sommige deelnemers vanaf het eerste uur (w.o. Turkse vrouwen en hun zones) dreigden het plein weer af te breken. Een aantal gesprekken gevoerd door Filiz en een snelle voortzetting van de inrichting, konden deze spanningen wegnemen.

Voor het opzetten van een beheergroep voor het plein zijn twee bijeenkomsten belegd, een voor de Turkse vrouwen apart. Tot nu toe heeft dat een groep van wisselende samenstelling opgeleverd, met een enkele zeer actieve Nederlandse man. Deze laatste verzorgt nu het feitelijke beheer; het streven naar een beheergroep is losgelaten. Met de Turkse vrouwen wordt apart gesproken over het gebruik van het plein; de communicatie verloopt via de Filiz-medewerkster.

De druk op het plein is tamelijk groot. Door verschillende etnische groepen wordt het gebruik van het plein geclaimd; in een enkel geval aanleiding tot slaande ruzie tussen volwassenen over het gebruik van schommels door hun kinderen. Ouders spelen soms een nadrukkelijke rol in de zin dat ze hun kinderen verbieden te spelen met groepen van andere etniciteit. Bij de kleinere pleinen in de omgeving leidt dat vaak tot afbakening van domeinen, zoals 'dat is een Turkenplein'. In reactie op dergelijke voorvalen is het aantal voorzieningen op het Pantserklosplein uitgebreid. Ook werd duidelijk dat er meer activiteiten op het

plein georganiseerd moeten worden door het sociaal cultureel werk en het ambulant jongerenwerk. Sommige instellingen zien pas op termijn kans om dergelijke activiteiten aan te bieden. Wel is met hun steun inmiddels een experiment gesubsidieerd om gedurende een jaar lang een kinderopbouwwerker in te zetten. Deze richt zich ook op pleinen in omliggende buurten. Taak is om het aanbod van activiteiten en de inrichting van de buitenruimte te ontwikkelen, in wisselwerking met kinderen, ouders en de diverse betrokken instellingen.

### **Wapenstraat**

In de straat was veel overlast van drugshandel, geluidsoverlast, sleutelen op straat, vervuiling en ook klachten over technische gebreken aan de woningen. Vooral één familie veroorzaakte veel overlast met dealen, auto's met lude muziek, honden e.d. In de straat woonden mensen van diverse uiteenlopende nationaliteiten. De BOH en Filiz hebben enkele huisbezoeken afgelegd. Daaruit kwam het idee naar voren om een 'straatdag' te organiseren, waarbij de gemeentelijke diensten zich zouden presenteren met een stand waar men met vragen en klachten terecht kan. De goede relaties van de bewonersorganisatie met de diensten maakten dat medewerking snel werd verkregen. Afgesproken was dat de klachten snel zouden worden verholpen.

Bedoeling van de straatdag was ook dat de bewoners makkelijker met elkaar in contact zouden komen. Met vijf bewoners, Turkse en Nederlandse, is de straatdag voorbereid. De straatdag heeft de beoogde functie gehad. Er zijn afspraken gemaakt met de ROTEB en de politie om problemen te bestrijden. De vijf bewoners fungeren daarna als straatcomité en hebben bijvoorbeeld een straatfeest georganiseerd. De ondersteuning van Filiz hield in dat als er een bijeenkomst werd georganiseerd, de opbouwwerkerster de Turkse vrouwen van te voren benaderde met een huisbezoekje om hen tot meedoen te bewe-

gen. Hier vonden de meeste Turkse vrouwen het geen bezwaar om met mannen bijeen te komen.

Het straatcomité fungert thans als voortrekker. Het heeft goede contacten met BOH, verzorgt zelf uitnodigingen en één van de Turkse leden zorgt zonodig voor vertaling. Medio '93 trekken de BOH en Filiz dit niet meer als project. De beheercoördinator is extra alert op de situatie rond de overlastgevende familie.

Inmiddels is de situatie weer verslechterd, door drugsoverlast vanuit een koffieshop. Dit is de reden dat Filiz momenteel weer aandacht besteedt aan de situatie in de Wapenstraat.

### **Ondersteuning**

(van moskee- en zelforganisaties)

In het begin legde Filiz contact met Turkse moskee- en zelforganisaties om informatie uit te wisselen. Immers, deze organisaties zijn belangrijke knooppunten in het netwerk van migrantengroepen en voorzien in meerdere functies.

Uit de informatie-uitwisseling bleek dat er weinig onderlinge contacten tussen de moskee- en zelforganisaties bestonden. Ook hadden ze weinig contacten met de algemene instellingen, zoals de bewonersorganisaties; men kende ze amper.

De meeste moskee-organisaties boden een ontmoetingsplek en/of gebedsmogelijkheid, verzorgden sociaal-culturele activiteiten en Koran- en/of taalles.

Binnen de Turkse gemeenschap bestond ook kritiek op dit aanbod van deze organisaties. Men vond dat zij zich te weinig inzetten voor de maatschappelijke problemen van de Turken in de buurt.

De Turkse Werkgroep Hillesluis had dit laatste wel tot doel. Maar pogingen tot samenwerking met de Bewonersorganisatie Hillesluis strandden op het feit dat men zich niet als gelijkwaardige partner erkend voelde. In plaats daarvan 'was de BOH uit op assimilatie'.

Problemen waar de moskee- en zelforganisaties mee te kampen hadden waren: weinig kader en bestuurlijke ervaring, gebrek aan financiële en personele ondersteuning, geringe beheersing Nederlandse taal en weinig inzicht in het functioneren van wijkorganisaties en de besluitvormingsstructuur op wijkniveau.

Vanuit deze situatie is een ontwikkeling ontstaan naar de vorming van een Turks Platform van organisaties. Het initiatief daartoe ging uit van de Kocatepe-moskee, in mei '91, die samen met een drietal andere organisaties een platform formeerde. Doel was om gezamenlijk meer invloed uit te oefenen op de ontwikkelingen in de buurt. Filiz werd uitgenodigd om de bijeenkomsten bij te wonen.

De gespreksronde van Filiz onder alle Turkse moskee- en zelforganisaties over het Filiz-projectverslag, leidde ertoe dat meerdere organisaties zich enige maanden later bij het platform voegden. De bijeenkomsten werden echter slecht bijgewoond, de vertegenwoordigers wisselden vaak en de terugkoppeling naar eigen bestuur en achterban ontbrak.

Dit was aanleiding voor een hernieuwde opzet. Deze is in afzonderlijke gesprekken van Filiz met de besturen van de organisaties doorgesproken. Dit leidde tot formeel bevestigde afspraken over deelname aan het platform door negen organisaties. Het platform zou zich bezig houden met welzijn, stadsvernieuwing en beheer. Het afgesproken programma voorzag in scholing omtrent deze drie onderwerpen.

Voorts in het opstellen van een werkprogramma voor het platform, en de formalisering van het platform. Alleen het eerste onderdeel is geheel afgewerkt in de periode tot medio '93. Filiz heeft met twee medewerkers de bijeenkomsten van het platform ondersteund. Zij zorgden voor het opstellen van voorstellen en het bijeen roepen; en zij traden tevens op als voorzitter en notulist.

De spanningen tussen etnische groepen en de roep vanuit eigen geleideren

om zich meer in te zetten voor problemen die men in de wijk ervaart, hebben de moskee- en zelforganisaties genoopt meer naar buiten te treden. Dit is versterkt door het toenemend besef dat Nederland het permanente woonland zal zijn. Het langzaam aan plaats maken van de oudere garde voor jongere bestuurders die beter zijn ingevoerd in de Nederlandse samenleving speelt eveneens een rol. Onderlinge samenwerking via een platform maakt dat belangen gebundeld kunnen worden. Wél geschiedt deze samenwerking onder de uitdrukkelijke afspraak dat niet over Turkse politieke tegenstellingen gesproken wordt, of over zaken die slechts één organisatie aangaan. Desalniettemin blijkt dat de vorming van het platform een uiterst moeizaam proces is. In twee jaar tijd is nog geen duidelijk programma opgesteld.

De moskee- en zelforganisaties hebben meermalen een rol gespeeld in het doorgeven van informatie aan de achterban over op handen zijnde projecten of campagnes. Als organisatie hebben zij echter niet meegedaan aan de hiervóór beschreven activiteiten. De Turkse zelforganisaties hebben geen rechtstreekse binding met bewonersorganisaties; contacten lopen via Filiz.

Dat neemt niet weg dat een en ander in ontwikkeling is. De Fatih moskee, de Es Salam moskee en de Turkse Werkgroep Hillesluis werken in hun buurt inmiddels mee aan de uitvoering van de Rotterdamse Opzoomerdag van 28 mei 1994.

### **Wat opvalt bij het Projekt Filiz**

De taak van de Filiz-medewerkers was het verzorgen van de communicatie met de Turkse bevolkingsgroep. Daartoe moeten eerst contacten gelegd worden, communicatiekanalen worden aangeboord, vertrouwen gewonnen worden en de mensen moeten worden gemobiliseerd. Groepsvervorming rond gedeelde belangen is eveneens belangrijk. Door deze sterk af-

### **V**erzuiling

De Nederlandse samenleving mag bekend staan vanwege de verzuiling, maar als het gaat om verscheidenheid aan geloofs- en politieke stromingen dan doet de Turkse gemeenschap daar niet voor onder. Zie "Van Mat tot Minaret. De institutionalisering van de islam in Nederland." (Nico Landman, VU uitgeverij Amsterdam 1992).

De manier waarop met die verscheidenheid wordt omgegaan staat soms in schril contrast met hoe de Nederlandse verscheidenheid wordt benaderd. Zo is het naar Nederlandse begrippen absurd om van bijvoorbeeld de SGP en Groen Links te verlangen dat zij met gezamenlijke standpunten naar voren treden; of dat de Gereformeerde Bond gezamenlijk optrekt met de Jezuïetenorde.

Maar in geval van bijvoorbeeld de Turkse landgenoten kijkt er niemand van op als verlangd wordt dat men in één organisatie gaat zitten om als gesprekspartner van beleidsmakers te kunnen dienen.

Vaak nog wil men àlle buitenlandse groeperingen, ongeacht nationaliteit en stroming, in één organisatie of platform onderbrengen; niet zelden is dat tot mislukken gedoemd.

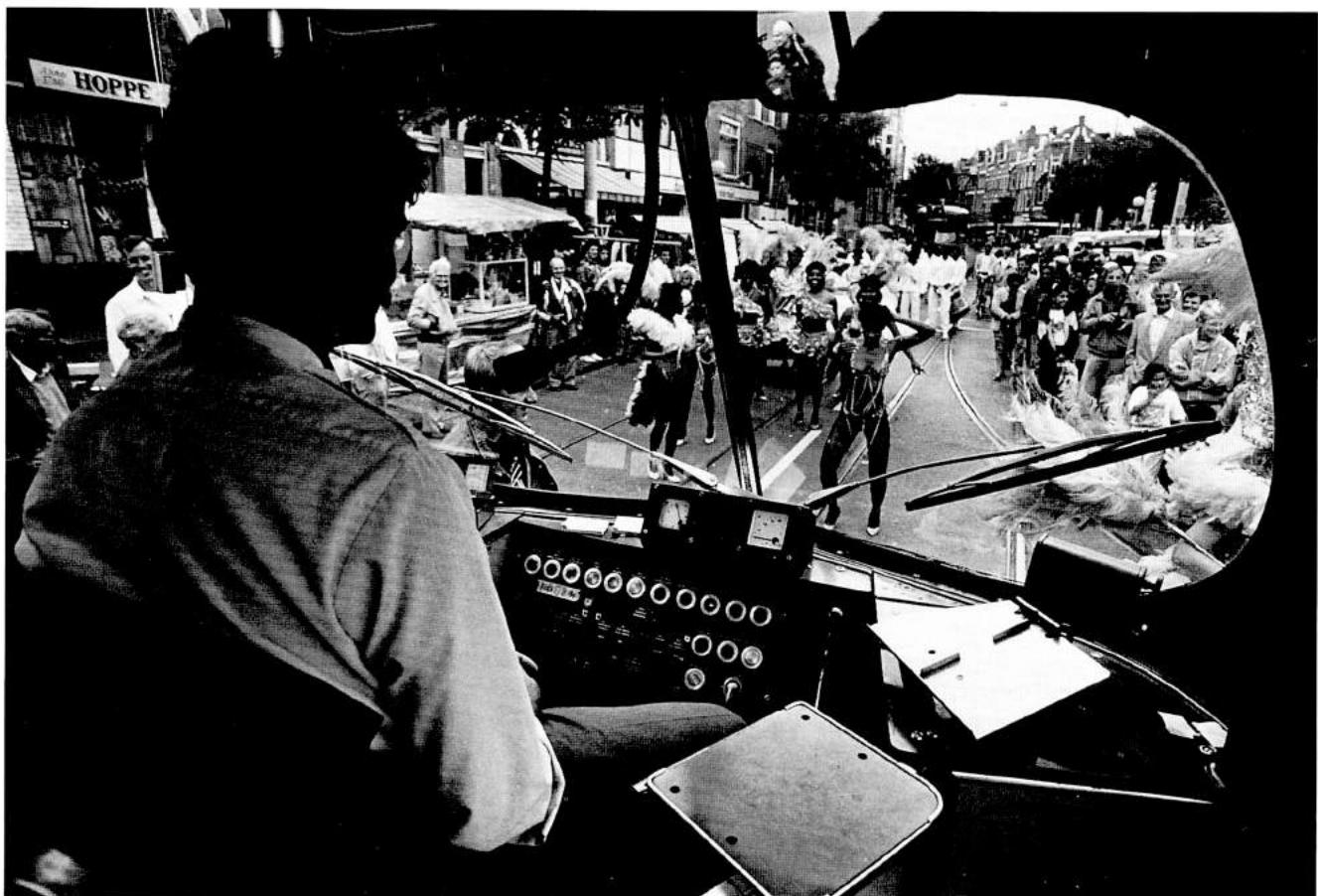
Ook de Adviesraad Migrantenbeleid, met gezaghebbende personen op persoonlijke titel, zoals voorgesteld in het kader van de Rotterdamse sociale vernieuwing, is niet van de grond gekomen.

Dit wil niet zeggen dat de verschillende groepen allochtonen nimmer samenwerken. Net zoals buurtbewoners van totaal verschillend pluimage gezamenlijk in actie kunnen komen als een gedeeld belang aan de orde is, zo geldt ook dat allochtonen zich kunnen verenigen rond een gedeeld belang.

Er moet echter een herkenbaar eigen belang aan de orde zijn, waarop deze groepen zich gezamenlijk laten mobiliseren. Alleen de wens van beleidsmakers om een eenduidige gesprekspartner is onvoldoende.

Een dergelijk herkenbaar eigen belang is bijvoorbeeld ook als men zich bedreigd voelt door discriminatie, of door een 'buitenlander-vijandige' houding en daarmee gepaard gaande spanningen in een buurt. Dit was ook in de Bloemhofpleinbuurt aan de orde, versterkt door de stemmingen rond de golfoorlog. Vanuit deze achtergrond is door het Projekt Filiz meegewerk aan de vormgeving van een Turks Platform.

gebakende taak wordt voorkomen dat andere organisaties hun verantwoordelijkheid ten aanzien van migranten ontlopen. De bewonersorganisaties, ge-



meentelijke instellingen en corporaties moeten zelf zorgen dat hun voorstellen zijn afgestemd op alle bevolkingsgroepen, waaronder de migranten. Bovendien beschikken deze organisaties over deskundigheden die Filiz niet in huis heeft.

De inzet van Turkse migrantenwerkers is essentieel geweest, waarvan één vrouwelijke medewerker. Deze laatste krijgt bij de meer traditioneel georiënteerde vrouwen toegang, waar mannen dat veel moeilijker krijgen.

Voordeel is niet alleen dat deze werkers de taal spreken, maar ook dat zij de omgangsvormen als vanzelf weten te hanteren. Bovendien zijn zij in staat bepaalde culturele barrières en onderlinge verhoudingen beter op hun waarde te schatten. Voorwaarde is dat zij de kwaliteiten bezitten om effectief te communiceren. Alleen op die manier kan het vertrouwen van de Turkse bewoners worden verworven. Bewoners die door ervaringen met achterstelling en discriminatie toch al eerder argwa-

nend tegenover benadering door Nederlanders zullen staan.

De opdracht om contacten op te bouwen met de Turkse buurtbewoners maakt dat men naar creatieve wegen moet zoeken als de mensen niet uit eigen beweging reageren. Huisbezoeken zijn essentieel gebleken, in plaats van een louter schriftelijke benadering. Zo ook de bereidheid om aparte bijeenkomsten te beleggen voor met name vrouwen, of om zelforganisaties apart te benaderen.

Creatieve communicatie is bijvoorbeeld ook het vastleggen met behulp van foto's en video van het feitelijk gebruik van een plein door de diverse bewonergroepen. En dat aan de bewoners laten zien om subjectieve vertekening en welles-nietes discussies te vermijden.

Voorts dient men zorgvuldig met de contacten om te gaan, door bijvoorbeeld waardering uit te spreken, te zorgen voor terugkoppeling van informatie en 'nazorg' na afloop van een activiteit. Een bijzondere inzet mag ook wel

eens met een presentje beloond worden. Zo ook is belangrijk om bij spanningsvolle momenten aanwezig te zijn en bemiddelend op te treden.

Door te werken met gedetailleerde afspraken met bewoners- en andere organisaties, vastgelegd in korte werkplannen per project, is voorkomen dat de Filiz-medewerkers allerlei andere zaken op zich afgeschoven kregen. De werkplannen vermelden wat je wil bereiken en wat de taak is van de migrantenwerkers.

Ook bij de ondersteuning van zelforganisaties moet met nauwkeurige afspraken en werkplannen gewerkt worden. Omdat juist daar de kans bestaat dat de migrantenwerkers te veel onderdeel worden van de groepen die ze ondersteunen.

Belangrijk is ook dat door het inzetten van meerdere werkers in één team er voorzien wordt in wederzijdse ondersteuning. Een enkele migrantenwerker die binnen een bewonersorganisatie alleen de kar moet trekken inzake migranten-aangelegenheden, is wat dat betreft ongunstiger af. ■

## Het Oude Noorden

# Het Johan Ida-project

In het Oude Noorden is ruim 30% van de bevolking van niet-Nederlandse afkomst. De Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroepen vormen daarvan het grootste aandeel, beide circa 10% van de buurtbevolking.

Bij de Nederlanders is circa 16% van de 15-64 jarigen werkloos. Voor de Turkse bevolking geldt ongeveer eenzelfde percentage, terwijl voor de Marokkanen de werkloosheid bijna twee keer zo hoog is.

Onder de Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroepen zijn naar verhouding meer kinderen dan onder de Nederlanders. Achtereenvolgens 34% en 43% zijn 0-14 jarigen, bij de Nederlanders is dat 15%.

In het gebied rond het Johan Idaplein zijn de niet-Nederlanders in de meerderheid, 60% van de bewoners. De Marokkanen vormen met 23% de grootste groep, gevolgd door de Surinamers en Antillianen met 15% en de Turken met 9%.

Na afronding van de stadsvernieuwing (niewbouw en renovatie) in deze buurt blijkt het moeilijk om een gezond leefklimaat te scheppen. Er is sprake van vervuiling, vernieling, en slecht gebruik van bepaalde binnenterreinen (bewoners die vuilnis van het balkon gooien, kinderen die er poepen en plassen). Portieken en bergingen worden als speelplaats gebruikt en zijn voorwerp van vandalisme (graffiti, kapotte deurdrangers). In bergingen wordt ingebroken, en ze dienen soms als slaapplaats voor zwervers. Autosleutelaars zijn op diverse plaatsen actief, vernielen verlichtingspunten om er stroom af te tappen en laten onderdelen slingeren. Op bepaalde plaatsen is er een slechte verstandhouding tus-

sen bewoners, soms ook ruzies. Via allerlei technische verbeteringen en reparaties hebben de beheerders gepoogd deze problemen op te lossen, echter zonder voldoende resultaat.

### De aanpak

De Bewonersorganisatie Oude Noorden (BON) en haar opbouwwerkers besluiten een extern onderzoek te laten verrichten, samen met het Projectbureau Stadsvernieuwing en het Gemeentelijk Woningbedrijf Rotterdam (GWR) district Noord. Werkgroep'2Duizend moet uitzoeken wat er precies aan de hand is in de complexen rond het Idaplein, en aanbevelingen doen over de beheersstrategie.

December 1991 luidt de conclusie dat het sociaal beheer te veel is verwaarloosd. Er werd te weinig acht geslagen op de woningtoewijzing in relatie tot bevolkingssamenstelling (overlast door concentratie van grote gezinnen). Overlastproblemen en 'probleemgevallen' werden louter vanuit technisch oogpunt benaderd (reparaties, e.d.). Contacten met individuele bewoners kregen te weinig aandacht, en er werd amper ingespeeld op bewonersinitiatieven, die dan ook doodbloedden.

Deze kritiek betrof het GWR als belangrijkste beheerder van de woningvoorraad, en deels de BON. De achterban van de BON bestond vooral uit de van oudsher zittende autochtone bewoners. Er waren te weinig relaties opgebouwd met de migrantengroepen. Enkele pogingen om met migrantenwerkers te gaan opereren waren mislukt. Voorts constateerde Werkgroep'2Duizend dat belangenbeharti-

ging als participatiestrategie niet meer voldoet.

Daarnaast was een conclusie dat onderling en met de diverse beheerders van binnenterreinen (gemeentelijke diensten) te weinig was samengewerkt.

In het onderzoek worden enkele beheerscenario's voorgesteld. Dit leidt echter niet tot een gezamenlijke keuze van de beheerders voor één van die scenario's.

Inmiddels waren in augustus '91 vier wijkhuismeesters aangesteld bij het GWR. Naast kleine technische werkzaamheden zouden deze zich toeleggen op het onderhouden van contacten met bewoners en het houden van toezicht.

Eveneens in de tweede helft van 1991 startten de ondersteuners van BON en enkele medewerkers van Sociale Raadslieden en het Maatschappelijk Werk met huisbezoeken. Daar waar Werkgroep'2Duizend alleen steekproefsgewijs mensen had ondervraagd, wilden de medewerkers alle huisgezinnen van een viertal woonblokken benaderen. De vragen betroffen de woning, woonomgeving en voorzieningen in de buurt.

Men startte bij de minst problematische woonblokken om gaandeweg ervaring op te doen. Per brief werden de bezoeken in 3 talen aangekondigd. Vervolgens werd eerst langs de huizen gegaan om een afspraak te maken en daarbij werd verteld dat indien gewenst een tolk mee zou komen; niemand wenste een tolk. Uiteindelijk werd op 50% van de adressen een gesprek gevoerd. Men bleek doorgaans tevreden over de woning, maar men had wel klachten over de woonomge-

ving: vernielingen aan trappenhuisen en bergingen, veel overlast van speleende kinderen in combinatie met te weining speelvoorzieningen, vervuiling van de buurt en lawaai-overlast van brommers. Afgesproken was dat klachten die in principe snel te verhelpen waren, werden doorgegeven aan de desbetreffende diensten. Als reactie van de dienst te lang zou uitblijven, diende men weer contact op te nemen met de BON.

De resultaten van het Werkgroep '2Duizend onderzoek en de eigen huisbezoeken werden besproken op twee bijeenkomsten in februari en maart'92. De eerste bijeenkomst was voor een selectie van eerder bezochte bewoners en enkele sleutelfiguren uit de Marokkaanse gemeenschap. De bewoners drongen aan op snelle resultaten in verbetering van de woonomgeving. De tweede bijeenkomst was een studdag van BON, enkele bewoners, Gemeentewerken en het GWR. Besloten werd tot het houden van portiekgesprekken in de eerder bezochte woonblokken. Voorts het opzetten van sportactiviteiten voor kinderen en jongeren in de maanden mei en juni op het Idaplantsoen. Verder het aanbrengen van schilderingen door kinderen op een binnenterrein (een Kunst & Kids-project), gecombineerd met een ontmoetingsmiddag voor ouders. Medio maart worden deze drie projecten aangekondigd in een brief aan de bewoners van het huisbezoek.

## O verlast en etniciteit

Kinderen vanuit een achterstands米尔ieu hebben op school vaker moeite om mee te komen. Voortijdig schoolverlaten kan dan een gevolg zijn. Ongeschoold heb je minder kans op werk, en zonder werk slaat de verveling toe. Kom je dan nog met de 'verkeerde' jongeren in aanraking, of kom je zelf uit een gezin met problemen, dan is het afreageren van de frustraties middels vandalistisch gedrag een bekend patroon. We spreken dan van randgroepjongeren. Sommige van deze ontspoorde jongeren vervallen tot druggebruik.

Bij bepaalde groepen migranten komt veel schooluitval voor. Taal- en ontwikkelingsachterstand zijn de oorzaak, versterkt door veelvuldig voorkomende gezinsproblematiek als gevolg van een culturele kloof tussen eerste en tweede generatie. Deze groepen kennen relatief veel randgroepjongeren. Zo'n situatie wordt dankbaar aangegrepen in geval van etnische tegenstellingen om de betreffende bevolkingsgroep zwart af te schilderen, alsof de gehele groep niet deugt. De aangewezen remedie is extra aandacht door middel van hulpverlening, om de negatieve spiraal tijdig te doorbreken. (Maar als we teveel op die hulpverlening bezuinigen, wordt dat wel moeilijk.) Het specifieke karakter van de onderliggende culturele kloof rechtvaardigt een hulpverlening met categoriale aanpak.

Voor het sportproject is iemand uit de jongerenpool ingezet via het sociaal-cultureel werk. Hij was sportleider gedurende de maanden juni-augustus op het Johan Idaplein. Deze activiteiten hebben een gunstige uitwerking gehad op de sfeer rond het plein en de overlast in de buurt. De BON drong aan op herhaling in 1993. Echter, het werk was voor een enkele sportleider veel te zwaar, en de betrokken persoon was min of meer afgekapt. Het sociaal-cultureel werk gaf aan wegens capaciteitsgebrek geen andere sportleider te kunnen inzetten.

Het voorstel voor de theemiddag was afkomstig van een der bewoners. De opbouwkers stelden voor om de betreffende middag alleen vrouwen uit te nodigen, om de deelname van allochtone vrouwen te bevorderen. Dit voorstel viel slecht bij de 'kern-groep' van Nederlandse bewoners die het gebruik van het binnenterrein feitelijk bepaalde. (De groep bestond uit bewoners van vóór de renovatie; ze had actie ondernomen voor verlichting, herinrichting en zij zorgde ook voor het schoonhouden.) Men vond dat allochtone vrouwen zich dienden aan te passen aan Nederlandse omgangsvormen. De beperking tot alleen vrouwen ging daarom niet door. In hoeverre de allochtone vrouwen zelf een aparte middag voor vrouwen belangrijk vonden, is niet meer achterhaald. Op de schriftelijke uitnodiging voor deelname aan de schilder- en ontmoet-

tingsmiddag werd door omwonenden weinig gehoor gegeven. De deelname bestond uit schoolkinderen, leerkrachten en enkele leden van de kerngroep en van het project Kunst en Kids.

## Portiekgesprekken

De bedoeling van de portiekgesprekken was om in te spelen op signalen dat men weinig contact had met buurten, en om informatie te geven over onder meer schoonmaak, onderhoud en het voorgenomen sportproject. De portiekgesprekken zijn in drie bijeenkomsten voorbereid door BON/opbouwwerk, GWR, de wijkhuismeesters en wijkbeheer. Per portiek werd bepaald welke zaken zouden worden besproken. De bewoners werden schriftelijk uitgenodigd, welke brief zoveel mogelijk persoonlijk aan de deur werd overhandigd. De gesprekken vonden 's avonds plaats, dichtbij de desbetreffende portieken: twee gesprekken in het pand van de huismeesters en vijf in een bouwkeet. Een uur van te voren gingen opbouwkers en huismeesters nog langs de deuren om de mensen eraan te herinneren.

Ondanks deze voorbereidingen zijn de zeven portiekgesprekken wegens gebrek aan deelname mislukt. Alleen het feit dat de portiekbewoners onderling weinig contacten hadden, bleek onvoldoende motiverend. In de brief aan de bewoners was overigens niet aangegeven dat het ging om het leggen van contacten; genoemd was slechts het geven van informatie.

Eén portiek had wel een redelijke opkomst. Hier bleken de bewoners regelmatig bonje met elkaar te hebben. Het gesprek heeft er echter niet toe geleid dat de afstand tussen bewoners werd overbrugd. En achteraf voelde men zich nogal teleurgesteld.

De portiekgesprekken waren georganiseerd zonder de portiekbewoners van te voren te raadplegen. Voorts was er geen sprake van concrete problemen tussen de portiekbewoners. (De opmerkingen tijdens de huisbezoeken een half jaar daarvóór over 'te weinig



contacten', kunnen niet als een concreet probleem worden beschouwd.) In het ene geval waarin meerdere bewoners gehoor gaven aan de oproep bleek er wèl een concrete aanleiding te bestaan: men had bonje met elkaar. Echter, daar waren de initiatiefnemers van het portiekgesprek zelf onvoldoende op voorbereid, waardoor de deskundigheid ontbrak om er een succes van te maken. (Over portiekgesprekken en wat er gedaan kan worden om dat tot een succes te maken, is meer te lezen in brochure 'Op de trap; portiekgesprekken in het Oude Westen'.)

### Het vervolg

Eind 1992 zijn nog meer huisbezoeken afgelegd, nu in een ander woonblok. Van huismeesters was bekend dat het gebruik van het binnenterrein veel problemen opleverde en er ruzies ontstonden door kinderen die overlast bezorgden.

De huisbezoek-campagne werd nu anders opgezet, niet alle huizen werden bezocht maar een gedeelte bij wijze van steekproef. Er werd gekeken naar een evenwichtige verdeling over portieken en nationaliteiten.

Ook hier werden uitnodigingen in meerdere talen opgesteld en ging men langs de deur om afspraken te maken.

Inmiddels was de sfeer in dit gebied van het Oude Noorden al danig verslechterd. Van meerdere kanten werd geklaagd over Marokkaanse jongeren die overlast bezorgen, vernielingen en inbraken plegen en mensen bedriegen als die er iets van zeggen; soms komt het tot slaande ruzie.

Deze sfeer verklaart de reactie van een aantal bewoners bij de tweede ronde huisbezoeken. De Nederlandse bewoners in de benedenwoningen weigerden medewerking aan de huisbezoeken. Soms werden de opbouwwerkers letterlijk bij de deur weggetrapt. Men had weinig vertrouwen meer, met

name in het GWR, en de totale respons op de huisbezoeken was dan ook slecht. Uit de huisbezoeken die nog wel afgelegd werden, kwamen als grootste problemen naar voren de vele inbraken en vernielingen van bergingen. Men voelde zich onveilig, onder andere door jongeren die zich in portieken verzamelen.

In vervolg hierop besloten de BON (opbouwwerkers) het GWR en de gemeente om bijeenkomsten te beleggen voor bewoners per nationaliteit. Een brief in de eigen taal werd op de betreffende adressen rondgebracht met aankondiging van de bijeenkomst. Als doel van de bijeenkomst werd vermeld het bespreken van voorstellen ter verbetering van de situatie. Echter, in de brief was niet duidelijk gesteld dat de bijeenkomsten per nationaliteit apart georganiseerd werden. Achteraf bleek dat ook de reden te zijn waarom vrijwel niemand op de bijeenkomsten kwam opdagen: men wilde el-



kaar mijden. Ook zijn nog bijeenkomsten georganiseerd samen met de politie om voorlichting te geven over inbraakpreventie. Ook deze bijeenkomsten zijn slecht bezocht.

### Nieuwe aanpak

Medio 1993 zijn bewoners niet meer te mobiliseren, men durft z'n nek niet meer uit te steken en men heeft zich letterlijk achter de voordeur teruggetrokken. Bepaalde groepen jongeren domineren de openbare ruimte.

De BON (opbouwwerkers) stuurt aan op een intensieve gecoördineerde aanpak samen met andere organisaties, volgens de volgende opzet:

- bestuurlijke dekking van gemeente en deelgemeente, de laatste reserveert een klein budget waar direct gebruik van gemaakt kan worden;
- de politie surveilleert intensiever op strategische tijden; observeert om de grootste raddraaiers te kunnen achterhalen, in samenwerking met enkele bewoners; de wijkagent houdt nauwkeurig de meldingen bij; justitie en Halt worden ingeschakeld voor sanctionering;
- GWR werkt mee door daar waar nodig ontruimingsprocedures te starten, en door grotere zorgvuldigheid bij toewijzing van woningen;
- scholen werken mee om ouders aan te spreken op gedrag van kinderen;
- het sociaal cultureel werk zal buitenactiviteiten voor kinderen organiseren;
- het sport-aanbod voor jongeren op het plein en in de sporthal wordt vergroot;
- de jongerenwerkinkel zal eventueel individuele trajecten ontwikkelen voor jongeren.

De opbouwwerkers van de BON zorgen voor de coördinatie, ondersteund door een medewerker van het Rio die eerder een dergelijke intensieve gecoördineerde aanpak heeft opgezet. Voor een beschrijving daarvan zie de brochure 'Het plein'.

Via contacten met verenigingen van migranten en via voorlichting moet volgens het plan van aanpak worden

voorkomen, dat de gehele Marokkaanse gemeenschap de dupe wordt van enkele negatieve elementen!

### Wat opvalt bij het Johan Ida-project

In de Johan Ida-buurt heeft men de problemen extra aandacht gegeven door een project te starten. Dit project moest binnen het bestaande kader gestalte krijgen. Men kon niet over extra migrantenwerkers beschikken. Bijgevolg was de extra aandacht beperkt.

Ook de wijze waarop migrantenwerkers zijn ingezet, speelde een rol. Daarvóór waren enkele Turkse migrantenwerkers uitgevallen; ze raakten overbelast omdat alle migranten-aan-gelegenheden op hen waren afgeschoven. In reactie daarop is de huidige Turkse migrantenwerker niet meer de uitsluitende werker voor migrantengroepen. Maar nu lijken de specifieke mogelijkheden van deze werker onvoldoende te worden benut. Zo zijn Turkse bewoners bij de huisbezoeken niet in eerste aanleg door de migrantenwerker benaderd, terwijl dat niet alleen vanwege de taal maar ook voor de omgangsvormen en het winnen van vertrouwen gewenst is. Maar gelet op de bevolkingssamenstelling lag de inzet van Marokkaanse migrantenwerkers meer voor de hand.

Al met al heeft een toegesneden categoriale aanpak hier dus ontbroken.

De inzet van het opbouwwerk was erop gericht om de communicatie met de bewoners over de beheerproble-

#### D e 'etnische factor'

De zogenaamde 'etnische factor' in geval van overlast is meestal te herleiden tot achterstandsproblematiek. Een gevolg van het feit dat migrantengroepen zich relatief vaak in een achterstandspositie bevinden. Grote gezinnen met weinig inkomen zijn aangewezen op grote huizen in goedkope (dichtbevolkte) buurten. Als je met een gering inkomen er een auto op na wil houden, moet je zelf wel sleutelen; bij gebrek aan een garage dan maar op straat. Als de kinderen niet mee kunnen komen op school is uiteindelijk de kans op randgroepjongeren gedrag ook groter. Doorgaans is het enige 'culturele' aspect de afstand die men voelt tot de andere groep, versterkt door een taalbarrière. Men aarzelt dan om de andere aan te spreken op overlast.

Er zijn maar weinig specifieke cultuurgebonden vormen van overlast die niet ook onder groepen van andere etniciteit voorkomen. Hoewel, het houden van honden blijkt een typische Hollandse aangelegenheid. En de daardoor veroorzaakte overlast van honddepoept kan niemand ontgaan.

men te intensiveren. Daartoe zijn de huisbezoeken gestart. Aanvankelijk hadden deze een redelijke respons. De werkwijze in het benaderen van de bewoners is doorgaans ook zorgvuldig geweest. Brieven zijn in meerdere talen gesteld en ze zijn persoonlijk aangegeven om tegelijk een afspraak te maken. Zo ook ging men vooraf even langs om aan een bijeenkomst te herinneren.

Minder gunstig pakten de portiekgesprekken uit. Feitelijk zijn ze als 'communicatie-instrument' gehanteerd, terwijl het meer een instrument is om concrete samenlevingsproblemen in een portiek op te lossen (en ook dat lukt niet altijd).

Opvallend is ook dat naarmate de problemen in de buurt groter zijn en in de beleving sterker gekoppeld worden aan etnische tegenstellingen, de bereidheid afneemt om er gezamenlijk over te praten. Niet alleen de portiekgesprekken wijzen hierop, ook de latere buurbijeenkomsten trokken geen belangstelling meer; er was verzuimd om aan te geven dat het om aparte bijeenkomsten per etnische groepering ging.

Maar als problemen verergeren en lang voortduren, ontstaat een situatie waarin men het vertrouwen in een oplossing volledig verliest. Men is dan zelfs niet meer bereid om op individuele basis te communiceren. Dit bleek in de tweede ronde van huisbezoeken, waarbij agressief geraageerd werd en er weinig respons was.

In zo'n geval kan alleen het vertrou-

Middelland



wen worden teruggewonnen door een intensieve benadering waarbij eerst de problemen doeltreffend worden verholpen. Daarvoor is een gecoördineerde aanpak van buitenaf nodig. Die is thans gestart.

Effectieve communicatie alleen is dus niet voldoende. Het moet ook leiden tot een zichtbare oplossing van de problemen. De voorwaarden daartoe waren niet optimaal. Zo liet de samenwerking tussen de betrokken organisaties in de wijk te wensen over. Soms was onduidelijk wie verantwoordelijk was, of hadden gesprekspartners te weinig mandaat om snel tot oplossingen te komen. Of het aanbod van (buiten-)activiteiten was te gering.

Over het algemeen is te veel op uitvoerend niveau gepoogd tot oplossingen te komen, en is er te weinig naar managements- en bestuursniveau getild. Met de nieuwe gecoördineerde aanpak gebeurt dit nadrukkelijk wel.

Als de gecoördineerde aanpak de overlastproblemen weet te verminde-

ren, dan nog zal extra aandacht nodig zijn om terugval in de oude situatie te voorkomen. Gelet op de specifieke problematiek die er schuil gaat achter de overlast van met name Marokkaanse jongeren (zie kader), is een categoriale aanpak nodig.

Als onderdeel van het stedelijk project Marokkaanse Jongeren is ook voor het Oude Noorden inmiddels een conceptplan van aanpak opgesteld. De uitvoering blijkt echter nog op zich te laten wachten. Evenwel zou een buurtergerichte aanpak met Marokkaanse migrantenwerkers een nuttige aanvulling kunnen bieden. Door het vertrouwen

te winnen van de Marokkaanse bevolkingsgroep zou de communicatie hersteld kunnen worden met de organisaties die verantwoordelijk zijn voor het beheer; die daardoor effectiever kunnen opereren. Maar ook kan dit mobiliserend werken voor de bewoners zelf ter vergroting van de mogelijkheden voor onderlinge controle en correctie; mits men zich gesteund weet door officiële instanties zoals school, politie en justitie. □

### **M**arokkaanse jongeren

Voor veel Marokkaanse jongeren is de culturele kloof tussen de Nederlandse samenleving (school) en het eigen gezin bijzonder groot. Een veelvoorkomend patroon onder hun vaders is dat deze zich terug trekken in een traditionele geloofsbeleving, zich afzetten tegen de moderne westerse samenleving en (vaak versterkt door analfabetisme en slechte beheersing van het Nederlands) van de normen en waarden in die samenleving weinig weten. Daarmee vormen ze een belemmering voor de ontwikkeling van de tweede generatie in ons land. Tevens verliezen ze hun gezag over de jongeren. Voortijdig schooluitval bij de jongeren is het gevolg. De slechte arbeidsmarktkansen maken vervolgens dat deze jongeren in ledigheid hun tijd doorbrengen.

(Zie ook "Voortgangsrapportage Project Marokkaanse Jongeren", Wijkwelzijnszaken november 1992.)

# Wat van belang is voor participatie

Als we de ervaringen van Bloemhof/Hillesluis en het Oude Noorden combineren met inzichten vanuit diverse onderzoeken en literatuur van elders, dan kunnen we het volgende zeggen over participatie gericht op het wijkbeheer.

## **Participatie is voor bewoners geen doel op zich**

De professionele 'wijkbeheerders' willen graag dat er geparticeerd wordt. Immers, de inbreng van bewoners verhoogt de kwaliteit van het beleid. Bewoners kennen de (beheer)problemen en kunnen vaak oplossingen aandraagen en zelfs actief bijdragen aan die oplossingen.

Voor verreweg de meeste bewoners gaat het echter primair om het oplossen van problemen die zij ervaren in het woongenot, en het verdedigen van hun belangen daarbij. Participatie is daartoe een mogelijk instrument. Maar andere mogelijke reacties zijn verhuizen, zich terugtrekken achter de voordeur, of het zelf ook niet zo nauw nemen en a-sociaal gedrag vertonen.

## **Soorten participatie onderscheiden en weten waarop je inzet**

De manier waarop mensen willen participeren verschilt, evenals hun motieven. Bij het activeren van bewoners moet daarmee rekening worden gehouden. De volgende varianten van participatie zijn te onderscheiden.

**I De reagerende bewoner** geeft aan hoe hij/zij over bepaalde zaken denkt

als dat gevraagd wordt. Hier geldt dat het sterk afhangt van hoe de bewoner wordt benaderd en welke actie van de bewoner wordt gevraagd. Voorts is van belang of het onderwerp aanspreekt. De beste manier om de reagerende bewoner te bereiken, is via huis-aan-huis bezoek. Als men dat zorgvuldig aanpakt, en het handelt om zaken waaraan men grote waarde hecht, dan kan een respons van 90% worden bereikt, zoals Filiz in Bloemhof heeft laten zien. Maar als een conflictueuze situatie is ontstaan en men heeft geen vertrouwen meer in het oplossen van de problemen, kunnen ook huisbezoecken een slechte respons krijgen, zoals uit de situatie in het Oude Noorden is gebleken.

Als men vraagt om een schriftelijke reactie is de deelname prompt minder, en ook als men wordt uitgenodigd voor een bijeenkomst. Het kort van te voren persoonlijke benaderen om aan de bijeenkomst te herinneren zal de deelname ten goede komen.

**II De stemverheffende bewoner** maakt actief z'n mening kenbaar als hij/zij zich in het eigenbelang geraakt voelt. Dit kan individueel (klagen) of in groepsverband (protestacties). Wel moet men het idee hebben dat het iets oplevert. Voorts moet men weten waar men terecht kan, en moet men het gevoel hebben in z'n recht te staan of zich gesteund weten door anderen. Als gaandeweg deze condities niet (meer) aanwezig blijken, haakt men snel af. Zo houdt men op met het indienen van klachten als herhaaldelijk blijkt dat er niets aan gedaan wordt. Of een gezamenlijke actie van bewoners dooft uit als niet binnen een redelijke termijn enig resultaat zichtbaar wordt.

Niet zelden moeten bewoners op het eigen belang geattendeerd worden ('gemobiliseerd') alvorens men overgaat tot 'stemverheffing'.

Deze vorm van participatie is afhankelijk van opleiding en inkomen. In achterstandswijken kan het percentage bewoners dat zich wel eens voor een collectieve actie heeft ingezet, geschat worden op 5% à 10%. Het indienen van klachten geschiedt vaker (ruw geschat 10 à 15%). Voor een klacht is men ook niet afhankelijk van medestanders, het gaat om een concreet probleem (belang), waarvoor overgens wèl bekend moet zijn waar men de klacht kan indienen.

De aanwezigheid van een buurtwinkel vergemakkelijkt het klagen. Het opbouwwerk heeft een sterk regulerende werking rond het ontstaan van protestacties. Het straatoog-project in de Bloemhofpleinbuurt laat zien dat als je bepaalde voorzieningen treft het voor Turkse bewoners makkelijker wordt om hun klachten in te dienen.

**III Het kaderlid (vrijwilliger)** zet zich in voor het organiseren van activiteiten, het vervullen van taken of bekleden van functies in een organisatie, zonder ervoor betaald te worden.

Vaak gaat het om wekelijks terugkerende werkzaamheden. Kenmerk van het kaderlid is dat deze er lol in heeft om zich actief in te zetten. Hij/zij participeert om het participeren zelf, en zal minder snel afhaken als de bewonersinzet op een concreet probleem te weinig oplevert.

Een schatting van het potentiële kader in achterstandswijken voor bewonersorganisaties komt op basis van diverse onderzoeken op minder dan 1% uit. Voor een wijk als Bloemhof of Hille-



sluis gaat het dan eerder om tientallen dan om honderden. Ongeschoolden en lage inkomens zijn ondervertegenwoordigd bij vrijwilligers.

Veel kaderleden hebben eerst een lange ontwikkelingsgang doorgemaakt, via het regelmatig bijwonen van bijeenkomsten (reagerende bewoner) en het aankaarten van problemen in de buurtwinkel (stemverheffende bewoner) tot aan het vervullen van functies bij de bewonersorganisaties (kaderlid). Regelmatige ondersteuning door opbouwwerkers is daarbij belangrijk. Ook in het kader van buurthuisactiviteiten en met ondersteuning vanuit het sociaal-cultureel werk kan zo'n ontwikkelingsgang gemaakt worden.

De inzet van Filiz om Turkse vrouwen als vrijwilliger het Zwederbinnenterrein te laten beheren heeft laten zien dat het een lange weg is en het relatief intensieve begeleiding vergt voordat de vrouwen zover zijn.

**I De Opzoomerende bewoners** laten niet (alleen) weten hoe ze erover denken, maar zetten zich actief in om bepaalde problemen in de buurt te helpen oplossen; de doeners. In tegenstelling tot vrijwilligers gaat het bij Opzoomer om een tijdelijke inzet, zoals voor een veegactie, het afsluiten van binnenterreinen, het aanbrengen van lichtbolletjes, het inrichten van een speelplaats, het organiseren van een wijkfeest e.d.

Over deze vorm van participatie zijn geen deelnamepercentages bekend; wel enkele absolute cijfers. Zo blijkt de gemiddelde groeps grootte bij het verrichten van een Opzoomer-activiteit circa 15 personen te zijn.

De participatiegraad zal afhankelijk zijn van welke bijdrage wordt verlangd, hoe sterk de bewoners worden aangespoord, wat het nut van de activiteit is, de onderlinge verhoudingen tussen de bewoners e.d. Net zoals bij de reagerende bewoner zijn hier de factoren opleiding en inkomen minder bepalend.

De inrichting van het Pantserklosplein is een voorbeeld van een omvangrijke Opzoomeractie. Duidelijk is dat bij zo'n actie er een zorgvuldige voorbereiding nodig is en voldoende begele-

ding. Eerst zijn zo veel mogelijk 'reagerende bewoners' geactiveerd, van waaruit 'de doeners' zich hebben gemeld.

Uiteraard kunnen er allerlei bijkomende motieven eveneens een rol spelen. Zoals participatie 'omdat men het leuk vindt', door ontspannende elementen, of men komt in contact met buren, e.d. Dit pleit ervoor om altijd ook aan het karakter van de participatie aandacht te geven en leuke elementen in te bouwen.

Tegelijkertijd moet geen hoge verwachting worden gekoesterd van het aangaan van sociale banden tussen mensen als gevolg van wijkbeheeractiviteiten. Zo kon vanuit het Filiz-project geen voorbeeld genoemd worden van het ontstaan van zo'n band als gevolg van de georganiseerde contacten. Dit is ook wel begrijpelijk. Voor veel mensen geldt dat 'relevante anderen' (familie, vrienden, kennissen) zich niet perse in de eigen woonomgeving bevinden. Bovendien zitten die 'relevante anderen' in zeer uiteenlopende circuits (familie, werk, vereniging, kerk/moskee, e.d.), waarvan sommige wel en andere niet buurtgebonden zijn.

### *Oorzaken achterblijvende participatie van migranten niet generaliseren, maar erop inspelen met maatwerk*

Onderzoeken wijzen uit dat de participatie van migranten voor deze verschillende vormen achterblijft bij de autochtonen, althans voorzover het gaat om participatie in wijkbeheer. Een deel is te verklaren uit de - ook voor autochtonen werkzame factor - achterstand in scholing. Taalachterstand valt daar ook onder maar is eveneens 'cultureel' bepaald als het gaat om analfabetisme en de daarmee samenhangende gewoonte om de communicatie hoofdzakelijk mondeling te regelen (persoonlijke benadering). Verder kunnen genoemd worden:

- de traditioneel islamitisch georiënteerde groepen hechten aan een strikte scheiding van vrouwen en

mannen in het openbare leven; dit kan de participatie bemoeilijken.

- negatieve ervaringen in eigen land met politiek, overheid en vakbonden maakt dat men zich hier ook argwanend opstelt tegenover deze participatiekaders.
- migranten kijken soms anders aan tegen (onbetaald) vrijwilligerswerk.
- men is vanuit onzekerheid over de eigen positie soms aarzelender om gebreken aan woning en woonomgeving te signaleren.
- de Nederlandse gewoonte om zonder veel omzichtigheid aan te geven hoe je over iets denkt en kritiek uit te oefenen op verantwoordelijke personen spreekt bepaalde groepen migranten minder aan.
- de Nederlandse wijze van vergaderen is voor menigeen te zakelijk en gaat vaak te snel.

Dit zijn echter geen vaste gegevenheden. Naarmate men langer verblijft in Nederland en zich realiseert dat terugkeer naar eigen land is uitgesloten, is ook de opstelling aan verandering onderhevig.

Maar de genoemde factoren gaan lang niet voor iedere migrant op. In individuele gevallen moet men dus altijd nagaan in hoeverre deze zaken spelen. Zoniet, dan krijgen ze de werking van vooroordelen!

### *Hoe participatie onder migranten te bevorderen*

Om migranten in gelijke mate invloed te geven op de (belangrijke) ontwikkelingen in de buurt, kan het best ingezet worden op 'reagerende bewoners'. De meest zorgvuldige manier is een systematische huis-aan-huis benadering, eventueel steekproefsgewijs. Of men kiest voor bijeenkomsten voor bepaalde woonblokken dicht bij huis. Reagerende bewoners van uiteenlopende nationaliteit activeren, is in hoofdzaak een kwestie van creatieve aanwending van uiteenlopende communicatiemethoden. In de beschreven Rotterdamse voorbeelden zijn allerlei varianten de revue gepasseerd: huisbezoeken, persoonlijke afspraken, on-

dersteunend schriftelijk materiaal, vlak voor bijeenkomsten even langs gaan, aparte bijeenkomsten voor traditioneel georiënteerde vrouwen of in geval van grote groepstegenstellingen; dit volgens het principe 'algemeen wat kan en categoriaal wat moet'. En de ervaringen van Filiz leren dat goede resultaten mogelijk zijn.

Zie voor een uitgebreidere opsomming van tips 'Open deuren en buitenstaanders' van het Servicebureau Beheer Rotterdam en RADAR. Enkele tips hieruit:

- breng de doelgroepen in kaart (welke talen spreken zij, welke plekken bezoeken ze, hoe zijn ze te benaderen);
- ken de behoeften van migranten en gebruik deze als aanknopingspunt voor het wijkbeheer;
- maak vooroordelen bespreekbaar; pak gemeenschappelijke problemen aan;
- betrek moskee- en zelforganisaties erbij;
- vrouwen zijn hoofdgebruikers van de woonomgeving, zorg ervoor hen erbij te betrekken bijvoorbeeld via-via ('netwerkmethode').

Er zijn indicaties dat bij de andere participatievormen, waarbij van bewoners meer tijd en durf gevuld worden, migranten dan makkelijker meedoen als 'Opzoomeraar' dan als 'stemverheffende bewoner' of vrijwilliger.

Opzoomeractiviteiten vergen door-gaans sowieso enige ondersteuning. Voor het betrekken van migranten geldt dan dat daaraan extra aandacht moet worden besteed; en wellicht zijn aparte benaderingswijzen nodig (Ver-gelijk de beschrijving van het Pantser-klosplein).

Uiteraard geldt dat als men bewoners activeert om bij te dragen aan het oplossen van problemen men eerst de voorwaarden geschapen moet hebben die dat ook mogelijk maken. Zoals het maken van afspraken met beheerders over concreet aanbod, het eerst oplossen van samenwerkings- en afstemmingsproblemen tussen beheerders, en het vermijden van lange procedures en wachtpériodes.

Om het aankaarten van problemen voor migranten te vergemakkelijken (stemverheffing), zijn soms extra voorzieningen nodig. Behalve een 'vertaal-faciliteit' gaat het ook om een aanspreekpunt waar een zeker vertrouwen van uitgaat. Denk aan een migrantenopbouwwerker die spreekuur houdt, of een straat-contactpersoon die uit de migrantengemeenschap komt.

De bekendheid met bepaalde instellingen onder migranten en de beeldvorming erover zijn erg bepalend voor de vraag of men zich daartoe wendt. De inventarisatie onder de zelforganisaties door Filiz liet zien dat de algemeen werkende instellingen weinig bekend zijn en/of weinig vertrouwen wekken bij migranten.

Dit roept ook de vraag op in hoeverre aparte categoriale voorzieningen nodig zijn, of dat migrantenwerkers vanuit een eigen (project)organisatie moeten werken. Over het algemeen hangt dit af van:

- hoe de houding is tegenover migranten (en integratie in 't algemeen) binnen de organisatie van waaruit de migrantenwerker moet opereren;
- in hoeverre de bewonersorganisatie het eigen beleid afhankelijk wil maken van de wensen van migranten (is men gericht op 'inlijving' of bereid tot ondersteuning als maatwerk, ook als dat buiten de bestaande kaders valt)
- in hoeverre de migranten in de buurt behoeft te hebben aan een eigen herkenningspunt;
- hoe sterk de migrantenwerker zelf staat, al of niet samen met collega's.

Voor de vergroting van de toegankelijkheid van algemeen werkende organisaties en instellingen in de buurt geldt dat relativering met moskee- en zelforganisaties van migranten een belangrijk aanknopingspunt kan zijn. Dit geldt nog sterker voor het werven van bewonerskader/vrijwilligers onder migranten.

Hiermee komen we op het volgende terrein: hoe aan te kijken tegen integratie en emancipatie. ▶

# Wat van belang is voor integratie

Integratie kan worden omschreven als: *'het verwerven van een gelijkwaardige plaats in de samenleving'*. Integratie is een langdurig proces (meerdere generaties) en de weg ernaar toe is als emancipatieproces te kenschetsen. De integratiemogelijkheden hangen af van de mate waarin men in contact komt met de 'mainstream' van de samenleving, via buren, verenigingen, school en of werk. Als de ene mogelijkheid is uitgesloten, denk aan de grote werkloosheid onder migranten, dan wordt de betekenis van andere mogelijkheden groter. Zo is het te verklaren dat migranten (die willen integreren) problemen hebben om te wonen in een buurt met overwegend niet-Nederlanders. Of men ziet met lede ogen aan dat Nederlanders hun kinderen naar witte scholen (eventueel buiten de wijk) sturen, waar men zelf maar mondjesmaat wordt toegelaten; en men zelf is aangewezen op zwarte scholen (Dit overigens los van het feit dat er heel goede zwarte scholen bestaan).

## **Integratie benaderen als emancipatieproces**

Contacten met de 'mainstream' zijn dus van belang voor integratie. Het lijkt hiermee in strijd als groepen migranten er de voorkeur aan geven om binnen eigen geledeken activiteiten te ontplooien.

Er is inderdaad een beperkte groep die zich kennelijk ontheemd en teleurgesteld heeft teruggetrokken in eigen moskee kringen. Vele migranten echter hebben inmiddels het 'terugkeerperspectief' losgelaten en maken zich zor-

gen om de toekomst van eigen kinderen. En ook onder hen zijn er velen die zich oriënteren op eigen organisaties. Zelfs als het gaat om het nastreven van buurtbelangen kan men de voorkeur geven aan zelforganisaties; zoals de Turkse Werkgroep Hillesluis, beschreven bij de ondersteuning van het Turks Platform door Filiz.

Dit is niet strijdig met integratie als je bedenkt dat het een ander stadium van het emancipatieproces betreft. Om een gelijkwaardige plaats te verwerven moet je je allereerst gelijkwaardig kunnen voelen! Elkaar sterken in het overwinnen van onzekerheid en het verwerven van een nieuwe identiteit en oriëntatie, is een proces dat daarvan vooraf gaat. Het zelf opzetten van voorzieningen, zoals een islamitische school of een leerwerkproject, kan van belang zijn omdat de culturele afstand tot algemene scholen (of voorzieningen) te groot is. Het is dan niet alleen een vorm van verzuiling. Maar ook een vorm om de kloof met de Nederlandse samenleving via een categoriale aanpak minder abrupt te overbruggen.

Ook kan het verenigen in eigen organisaties zijn ingegeven door het nastreven van een gezamenlijk belang binnen de Nederlandse samenleving. En al deze vormen zijn typerend voor een emancipatieproces, en min of meer bekend vanuit de vrouwенemancipatie: vrouwengroepen, meisjesscholen en het vrouwennetwerk.

En als we onderkennen dat hier feitelijk sprake is van een emancipatieproces, dat ook nog eens voor de een sterk in groepsverband en voor de ander meer individueel plaats vindt, zijn

de volgende uitgangspunten belangrijk:

- leg niet te snel de eigen (Nederlandse) normen op, maar bezie het op de ontwikkelingsgang;
- schep ruimte voor het herdefiniëren van de eigen insteek (doelstelling, aanbod) door betrokkenen;
- zorg dat alle betrokkenen vanuit een gevoel van gelijkwaardigheid met elkaar in onderhandeling kunnen treden.

Integratie wil dan niet alleen zeggen dat de uitkomst een gelijkwaardige positie in de samenleving moet opleveren. Maar ook dat gedurende de (lange) weg er naar toe sprake is van gelijkwaardigheid. Dat betekent ruimte laten voor eigen benadering van migranten, en de (beleids)doelen die worden nagestreefd alsook de middelen waarmee, mede afhankelijk maken van de wensen van migranten.

Ook houdt dat in dat wat Nederlanders als belangrijkste problemen in de buurt ervaren, voor migranten anders kan liggen. Zo kan voor Nederlanders het sociaal beheer en participatie hoofdzakelijk in het teken staan van overlast. Terwijl voor migranten de gevoelens van ontheemdheid, de werkloosheid en de geringe perspectieven in Nederland de allesoverheersende problemen zijn. Of de slechte integratiemogelijkheden door allochtone buurtsamenstelling en het alleen te recht kunnen op zwarte scholen. Wat overigens niet betekent dat migranten geen last zouden hebben van slechte woonomstandigheden of problemen in de buurt.

Vanuit deze emancipatie-optiek is het logisch om participatie ook te bevorderen via moskee- en zelforganisaties.

Zij zijn beter in staat, mede door het daar aanwezige kader en de relatie met de achterban, om op basis van gelijkwaardigheid te opereren 'tegenover' algemeen werkende instellingen: zelforganisaties fungeren dan als beïnvloedingskanaal voor de ontwikkelingen in de buurt.

Het werven van bewonerskader via die zelforganisaties past ook in deze optiek. Ondersteuning van zelforganisaties zoals Filiz het Turks Platform biedt, komt de kadervorming binnen die zelforganisaties ten goede. Als vervolg daarop kan dat leiden tot het afvaardigen van vertegenwoordigers in algemeen werkende instellingen of overlegplatforms. De zelforganisaties fungeren dan ook als kweekvijver voor bewonerskader vanuit migrantengroepen.

### **Integratie vereist bestrijding van samenlevingsproblemen**

Groepstegenstellingen in de buurt maken dat onderlinge contacten worden vermeden en beperken dus de integratiemogelijkheden. Dit geldt nog sterker in geval van ernstige bedreiging en conflicten, men trekt zich terug in eigen kring of raakt geïsoleerd.

Dergelijke samenlevingsproblemen zijn voor een belangrijk deel terug te voeren op overlast, die vaak niet - maar soms wel - terecht gekoppeld zijn aan etniciteit.

Bijvoorbeeld, veel kinderen en weinig speelruimte veroorzaken overlast.

Maar als het met name migrantenzinnen zijn met veel kinderen, wordt de overlast aan etniciteit gekoppeld. Terwijl de overlast ook zou hebben bestaan als het om Nederlandse gezinnen met veel kinderen zou gaan. Voor burengerucht, of het niet schoonmaken van de portiek geldt hetzelfde.

De cultureel bepaalde factor is doorgaans beperkt tot het niet zo makkelijk aanspreken van overlastveroorzakers, omdat 'ze anders zijn' en/of 'de taal niet spreken'.

Anders ligt het bij het in meerdere buurten voorkomende probleem van jongeren, die in een kloof vallen tus-

sen hun traditioneel georiënteerde ouders en de Nederlandse normen. Voortijdig schooluitval en gebrek aan perspectief verleiden tot randgroepgedrag en criminaliteit.

Ook onder autochtone jongeren komt randgroepgedrag voor, doch in het geval van deze jongeren speelt het cultuurverschil een belangrijke rol voor het ontstaan en voor het relatief grote aantal jongeren die het aangaat.

De meeste mensen laten zich leiden door vooroordelen en koppelen overlast aan etnische tegenstellingen, als ze zelf in een onzekere situatie verkeren (werkloosheid, perspectiefloosheid).

Een 'invasie' van nieuwkomers kan die onzekerheid versterken en aanleiding geven tot vooroordelen en groepstegenstellingen (dit gebeurde in de Bloemhofpleinbuurt). Een zorgvuldige begeleiding (samenlevingsopbouw) is nodig om het geheel beheersbaar te maken/houden. Belangrijk zijn:

- reële overlast en klachten bestrijden door duidelijke normstelling en normhandhaving, en door een oplossing aan te reiken voor achterliggende oorzaken; daarvoor kan een categoriale aanpak nodig zijn;
- snelle afhandeling van klachten, reparatie van vernielingen en verhelpen van technische gebreken;
- overlastgevende situaties vermijden met het toewijzingsbeleid: te veel grote gezinnen bij elkaar of in de buurt van ouderen vermijden; voor kom te veel uiteenlopende leefstijlen binnen een portiek als men er niet zelf explicet voor heeft gekozen;
- bemiddeling tussen bewoners die elkaar overlast bezorgen, bijvoorbeeld door het organiseren van portiekgesprekken; als men elkaar kent is men sneller geneigd rekening met de ander te houden, terwijl de tolerantie dan doorgaans ook groter is en men leert elkaar rechtstreeks aan te spreken op het eigen gedrag;
- tolerantie van bewoners voor overlast kan ook worden vergroot door contacten tussen bewoners onderling te bevorderen, via gezamenlijke activiteiten (w.o. straatfeesten) of in-

troductie van nieuwe huurders; of door eigen initiatieven van bewoners te ondersteunen en te stimuleren dat ook anderen erbij betrokken worden, het laten uitmonden in een gezamenlijke activiteit.

De onzekerheid van waaruit men zich afzet tegen andere groepen kan ook versterkt worden door bedreigende vormen van overlast; denk aan drugs, onveiligheid, randgroepjongeren. Als deze verschijnselen overwegend gekoppeld zijn aan achterstand bij bepaalde migrantengroepen, dan wordt de negatieve beeldvorming nog sterker aan etniciteit gekoppeld. Marokkaanse randgroepjongeren 'bepalen' dan het beeld van de gehele Marokkaanse gemeenschap; of overwegend donker gekleurde drugsverslaafden 'bepalen' het beeld van 'de buitenlanders'.

Hoewel hier vooroordelen hun werk doen, kan je niet de mensen voorhouden dat ze deze moeten opgeven zonder tegelijk iets te doen aan deze nogal bedreigende vormen van overlast. Om groepstegenstellingen te voorkomen moet deze overlast effectief worden bestreden; dat is in het belang van de groepen aan 'beide' kanten. Anders gezegd: houdt de Centrumpartij klein door overlast en problemen in de wijk effectief te bestrijden.

En voor bestrijding van samenlevingsproblemen is participatie een belangrijk instrument. Vanuit het oogpunt van wijkbeheer. Maar ook voor bewoners, omdat voor hen participatie in wijkbeheer primair een middel is om hun problemen op te lossen.

Het laat zien hoe participatie, integratie (en emancipatie) en het tegengaan van samenlevingsproblemen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn in deze buurten.

### **Onderken op tijd de noodzaak voor actie**

Participatie is dan wel middel tot probleemplossing, maar er zijn situaties waarin de mogelijkheden om mensen te laten participeren tot nul zijn ge-

Bospolder



daald; zoals in het Oude Noorden bleek.

In de Bloemhofpleinbuurt was nog enigszins sprake van onderlinge sociale binding onder de zittende bewoners, die uitte zich in de vorm van herkenning van gevoelens van bedreiging. Terwijl de nieuwkomers in overwegende mate van dezelfde nationaliteit waren. Er ontstond daardoor groepsvorming van twee tegengestelde kanten. Dit was voor alle betrokken beheerders een duidelijk signaal dat er iets moest gebeuren. Er was dan ook duidelijk sprake van een verhoogde inzet.

Minstens zo belangrijk was echter dat de groepsvorming op zich de reeds

aanwezige basis was waarop kon worden voortgebouwd om de participatie te bevorderen. De stemverheffende bewoners hadden zich immers reeds gemeld!

Rond het Johan Idaprantsoen daarentegen bestond een veel ongunstiger situatie. Vrijwel ieder sociaal verband was daar afwezig en groepsvorming bleef achterwege. Men voelde zich alleen staan en trok zich achter de voordeur terug. Een sluimerend proces van (sociaal) verval was het gevolg, en gaandeweg ebde iedere grondslag voor participatie weg.

Dit leidt tot een onverwachte conclusie: groepstegenstellingen ogen vaak

ernstig en trekken zoveel aandacht dat de (politieke) bereidheid tot extra inzet sneller verkregen wordt. Terwijl de groepsvorming zelf een belangrijke basis is voor het werken aan een oplossing: het vormt niet alleen een dreiging maar juist ook een potentie! In vergelijking daarmee heeft een situatie als in het Oude Noorden een dubbele handicap. Het oogt lange tijd minder ernstig en verkrijgt daardoor te weinig prioriteit. Terwijl de oplossingspotentie in de buurt zelf amper aanwezig is. Juist dit soort situaties verdient derhalve een grote alertheid. Tenminste als men voorkomen beter acht dan genezen. ■

## Opbouwwerk in uitvoering

Serie praktijkbeschrijvingen onder het motto: hoe zet je als opbouwwerker een probleem om in een georganiseerd initiatief. Redactie: Anne van Veenen. Uitgave: Rotterdamse instituut bewonersondersteuning, Rio, Kortenaerstraat 1, 3021 VB, Rotterdam.

Verschenen in 1993:

### nr.4

#### **Ton Huiskens:**

'Het plein; verboden te schoppen, te slaan en te dreigen'

De knok om het gebruik van het plein tussen groepen jongeren, kinderen en bewoners escaleert. Omwonenden proberen in samenwerking met het opbouwwerk en de politie grenzen te zetten en van het plein weer een veilige plek te maken voor iedereen.

Gezamenlijke uitgeven van Rio en regiopolitie Rotterdam-Rijnmond.

Foto's Joop Reyngoud; 20 pg.'s; prijs f10,- (incl. porti).

### nr.5

#### **Johan Janssens:**

'Een nieuw zonnetje; ouderennetwerken in Oud-Mathenesse & Het Witte Dorp'

Ouderen raken door veranderingen in de wijk in een isolement. De acties van de bewonersorganisatie voor stadsvernieuwing en voorzieningen blijken de afweer tegen nieuwkomers te vergroten. Initiatieven voor een veilige wijk leiden tot extra sloten op de deur.

Het opbouwwerk gooit het roer om en ontwikkelt een programma om het isolement van ouderen tegen te gaan. Daarbij wordt een ongebruikelijke werkwijze gevuld: er wordt gestart met een jeu de boules-club en een zangkoor. De ouderennetwerken die rond deze activiteiten ontstaan nemen de plaats in van de sociale verbanden van weleer.

Foto's Joop Reyngoud; 28 pg.'s; prijs f10,- (incl. porti).

### nr.6

#### **Petra van den Berg e.a.:**

'Op de trap; portiekgesprekken in het Oude Westen'

In de multiculturele Rotterdamse wijk het Oude Westen ontstaan spanningen en irritaties in de portieken. Om het tij te keren organiseren bewonersorganisatie en woningbouwcorporatie 'portiekgesprekken', bijeenkomsten waarvoor alle bewoners van een portiek worden uitgenodigd. Doel is het verbeteren van de contacten onderling, het maken van afspraken over het schoonmaken van het trappenhuis en het beperken van de overlast.

Gezamenlijke uitgaven van Rio, Stichting Volkswoningen, Aktiegroep het Oude Westen en Projectbureau Sociale Vernieuwing.

Redactie: Petra van den Berg, Osman Dogan, Cees de Lijster, Heleen van der Pijl, Matija Stanicic. Tekst: Annemarie Sour, Anne van Veenen.

Foto's Joop Reyngoud; 20 pg.'s; prijs f10,- (incl. porti).

Bestellen door overmaking van bedrag op gironummer 43.08.481 t.n.v. Rio, Rotterdam, m.v.v. titel.



## Colofon

### In de buurt

Participatie van migranten bij buurtbeheer  
Serie 'Opbouwwerk-in-uitvoering', nr 7, 1994

De serie 'Opbouwwerk-in-uitvoering' wordt uitgegeven door het Rotterdams instituut bewonersondersteuning, Kortenaerstraat 1, 3012 VB Rotterdam, 010-4176500

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking van het projectbureau Sociale Vernieuwing, Onderzoeksgebouw IGG te Rotterdam, en het Rotterdams instituut bewonersondersteuning Rio.

**Tekst:** Peter W. Voogt

Eindredactie: Anne van Veenen

Medewerking werd verleend door Angelina Adam, Hugo Mulder, Müslüm Çelik, Fevzi Karaza, Hetty Zeegers en Mpho Ntoane.

**Foto's:** Joop Reyngoud

**Vormgeving en productie:** Erik Lindenburg

**Druk:** Rio-druk

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Voogt, Peter W.

In de buurt: participatie van migranten bij buurtbeheer / Peter W. Voogt; [met medew. van: Angelina Adam...et al.; eindred. Anne van Veenen; foto's: Joop Reyngoud].

- Rotterdam: Rio, Rotterdams instituut bewonersondersteuning.- Foto's.- (Opbouwwerk in uitvoering; nr. 7)

Gezamenlijke uitg. van: projectbureau Sociale Vernieuwing, Onderzoeksgebouw IGG, en het Rotterdams instituut bewonersondersteuning Rio.

ISBN 90-72674-05-7

Trefw.: opbouwwerk; migranten / wijkbeheer.

**In de buurt.** In de Rotterdamse wijken Bloemhof en Hillesluis, en in het Oude Noorden zijn projecten opgezet om de participatie van Turkse en Marokkaanse bewoners bij activiteiten in de buurt te vergroten. Ook worden, met meer en minder succes, door het opbouwwerk samenlevingsproblemen en overlast aangepakt.

In de stadsvernieuwingswijken in Rotterdam Zuid worden huis aan huis bezoeken gebracht aan Turkse en Marokkaanse families om te praten over de plannen voor sloop- en nieuwbouw en over herhuisvesting. De komst van buitenlandse gezinnen in de aangrenzende buurt levert spanningen op en leidt tot initiatieven om het woonklimaat te verbeteren. Een andere activiteit is de inrichting samen met een groep Turkse vrouwen van een binnenterrein als speel- en ontmoetingsplek. Ook wordt op een braak liggend stuk grond door bewoners gezamenlijk een speelplein aangelegd. Om overlast in een deel van de buurt tegen te gaan wordt een straatgroep opgericht.

Via een overleg van moskee- en zelforganisaties wordt verder geprobeerd om de Turkse organisaties meer te betrekken bij ontwikkelingen in de wijk.

De start van de activiteiten in het Oude Noorden ligt bij vandalisme, inbraken in bergingen en het ontbreken van communicatie tussen de bewoners van uiteenlopende nationaliteit. Ook hier worden huisbezoeken georganiseerd, gevolgd door portiekgesprekken, activiteiten voor kinderen op een binnenterrein, sportactiviteiten voor jongeren op het plein, e.a. Het lukt echter niet om met woningbouwcorporatie en beheerdiensten tot een effectieve gezamenlijke aanpak te komen, nodig om de negatieve spiraal te doorbreken.

In de analyse van de ervaringen in de beschreven wijken passeren uiteenlopende participatie-vormen de revue: de reagerende bewoner, de stemverheffende bewoner, het kaderlid en de opzoomerende bewoner.

Ook het belang van moskee- en zelforganisaties voor participatie en integratie wordt belicht.

**Peter Voogt** is werkzaam bij Onderzoeksureau IGG te Rotterdam. Van zijn hand verscheen eerder o.m. 'Sociale vernieuwing: een Copernicaanse wending in het denken' , den Haag, 1992.

#### **Opbouwwerk-in-uitvoering nr. 7**

Opbouwwerk-in-uitvoering is een reeks praktijkbeschrijvingen met als motto: hoe zet je als opbouwwerker een probleem om in een georganiseerd initiatief.

Redactie: Anne van Veenen

Een uitgave van het Rio, Rotterdams instituut bewonersondersteuning, 1994.

